

DOKUMENTIN MATKASSA

Tampereen ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelman tutkintotyö
AMK täydentävät
Joulukuu 2009
Seija Virva Helena Hirstiö

OPINNÄYTTEEN TIIVISTELMÄ

Seija Hirstiö **Dokumentin matkassa**

Joulukuussa 2009
34 sivua + liitteet
Tampereen ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelma

Lopputyön muoto: mediatyö
Lopputyön ohjaaja: Ari Koivumäki
Avainsanat: dokumentti, luova dokumentti, käsikirjoitus, treatment, ryhmätyöprosessi, luottamus

Lopputyöni pitää sisällään aineistoa kahdesta dokumentista: Kehitystehtävästä ja Duendesta.

Kehitystehtävä on 26 minuuttia pitkä dokumentti ja käsittelee lastensuojelun työntekijöitä. Erityisesti se tutkii sitä, miten kovasti he haluavat muuttua ja oppia kuuntelemaan asiakkaitaan paremmin. Tämän taidon heille tarjoaa NVC eli Rakentavan vuorovaikutuksen metodi.

Olen itse suunnitellut, ohjannut, kuvannut ja leikannut sen.

Duende tulee olemaan myös noin puolen tunnin dokumentti. Siinä lähestytään flamencoä kolmen suomalaisen flamencotaitelijan kautta. Erityishuomio dokumentissa annetaan äänimaisemille, jotka kuljettavat tarinaa tasavertaisina kuvan kanssa. Flamencon merkitys ammattikitaristille, tanssin opettajalle ja harrastelijacajonistille on kaikille eri, mutta syvin inspiraatio löytyy kaikille luonnosta.

Olen ideoinut Duendea osana ryhmäprosessia ja lopuksi käsikirjoittanut sen. Dokumentti valmistuu keväällä 2010.

Kirjallisessa osuudessa pohdin molempien dokumenttien valmistumisprosesseja. Erityisesti tuon esille haastekohtia ihmissuhteissa ja vuorovaikutuksessa dokumentin onnistumisen kannalta.

THESIS SUMMARY

Seija Hirstiö
En route with documentary

December 2009
34 pages + appendixes
TAMK University of Applied Sciences
Media Programme

Type of final project: Mediawork
Thesis supervisor: Ari Koivumäki
Keywords: document, creative document, script writing, treatment, group process

Abstract:

My final project is dealing with two documentaries: Kehitystehtävä (Mission: to learn to listen) and Duende.

Kehitystehtävä is 26 minutes long documentary, which has emphasis on workers of child welfare. It shows how seriously they take interest in wanting to change their way of listening to their customers. They get help from NVC (Non Violent Communication) method in doing so. I have myself planned, filmed and edited this documentary.

Duende will be 30 minutes long documentary also. It shows flamenco through Finnish flamenco artists. Special attention is paid to sound landscapes, letting them carry the story forward, equally with pictures. Flamenco shows to have different meaning to each artist. Deepest inspiration to all of them comes from nature.

I have planned it as part of the group and finally scriptwrote it. Documentary will be ready in spring 2010.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	6
2. DOKUMENTTI VUOROVAIKUTUKSESTA.....	8
2.1 Kehitystehtävä.....	8
3. VISION SYNNYTTÄMINEN.....	10
3.1 Vaikea aihe valitsi minut.....	10
4. KOHDEN VALMISTA DOKUMENTTIA.....	12
4.1 Miten lähestyn aihetta?.....	12
4.2 Yhteys kuvattaviin syvenee.....	15
4.3 Kun kaikki menee pieleen.....	18
4.4 Kenen dokumentti tästä tulikaan?.....	22
5. DOKUMENTTI FLAMENCOSTA.....	24
5.1 Duende.....	24
6. LUOVAA PROSESSIA.....	26
6.1 Ääni ja kuva tasavertaisina.....	26
6.2 Ryhmä perehtyy aiheeseen	27
6.3 Kohden treatmenttia.....	28
7. MITÄ VOISI TEHDÄ TOISIN?.....	32
8. YHTEENVETO.....	33
LÄHTEET.....	34
LIITTEET.....	35

1. JOHDANTO

Oma kiinnostukseni dokumenttiin on syntynyt jo 90-luvun alkupuolella. Tuntuu, että pääsin nuorempana vasta alkuun oman dokumentin teon tyylin kehittämässä, kun elämä vei minut melkein kokonaan sosiaalisten, kasvatuksellisten ja terapeuttien kysymysten ja töiden pariin aina näihin päiviin asti.

Aloitettuani kahden vuoden opinnot syksyllä 2007 asetin tavoitteekseni päästä alkuun uudelleen nimenomaan luovan dokumentin teossa. Olin aiemmin lähtenyt tutkimaan fiktion ja dokumentin yhdistämistä mm. *Rosa Lixsomista* tekemässäni taiteilijadokumentissa. Myöskin vakavasta aiheesta, Thaimaan lapsityöläisistä, olin tehnyt teknomusiikin säestämän kuvakollaasin. Halusin alkaa käsitellä aiheita, mitkä tiesin tärkeiksi haastekohdiksi perheissä, lastentarhoissa, kouluissa ja yksilön omassa elämänhallinnassa työhistoriani ja oman terapiaprosessini kautta. Mutta halusin oppia ymmärtämään, miten sen voisi tehdä mielenkiintoisella, jännittävällä, luovalla ja huomiota herättävällä tavalla.

Elina Saksalan uudessa televisiodokumentteja käsittelevässä kirjassa (2008, 14) on listattu erilaisia nykyään käytössä olevia termejä dokumentille:

...puhdas dokumentti, dokumenttielokuva, luova dokumentti, aito dokumentti, kulttuuridokumentti, tiededokumentti, yhteiskunnallinen dokumentti, tv:n elokuvadokumentti, dokumentaarinen opetusohjelma, monimuotoinen dokumentaarinen asiaohjelma, journalistinen reportaasi, henkilödokumentti....

Kun itse käytän sanaa luova dokumentti, tarkoitan sillä enemmän kuin yllä olevan listan yksi dokumentin alalaji. Haluaisin määritellä sen erityiseksi avoimuudeksi käsiteltävien asioiden suhteen. Se on luova tapa suhtautua asioihin. Minusta suomalainen dokumentti kaipaa yllätyksellisyyttä, erityisesti sisällön ja käsittelytapojen suhteen.

Tutkin tässä opinnäytetyössä kahta erilaista dokumenttia, minkä parissa olen sittemmin opiskeluaikani työskennellyt. ”*Kehitystehtävä*” on asiadokumentti lastensuojelun parissa tehtävästä vuorovaikutuksen kehittamisestä NVC –nimisen menetelmän (*Non Violent Communication*) pohjalta. ”*Duende*” (työnimi vielä) on taas kulttuuridokumentti tuoden esille suomalaista flamencokulttuuria ja luovuuden kokemista kolmen flamencotaiteilijan kautta.

Kehitystehtävän olen itse käsikirjoittanut, tuottanut, kuvannut, leikannut ja melkein kokonaan äänittänyt. *Duende* taas on luova kokeilu, mitä laajimmillaan viiden hengen työryhmä on ideoinut. Sen yksi tärkeä painotus on, että siinä pyritään äänen ennakkosuunnittelun kautta luomaan elokuva, missä ääni ja kuva ovat tasapainossa.

Käyn läpi haasteellisia asioita näiden dokumenttien sisällöllisessä tuotantoprosessissa ja mahdollisuuksia parantaa osaamistani näissä asioissa. Erityisiksi ongelmakohdiksi minulle nousi luottamuksellisen suhteen saaminen kuvattaviin (*Kehitystehtävä*) sekä luottamuksellisten suhteiden ylläpito työryhmän kesken (*Duende*). Myöskin riittävän teknisen ja taiteellisen laadun saavuttaminen yhden hengen työryhmällä (*Kehitystehtävä*) osoittautui vaikeammaksi kuin luulin, mutta teknisiin kysymyksiin en puutu tässä opinnäytetyössä. Lopussa tutkin lyhyesti mahdollisuutta käyttää yhteisöteatterin draamamenetelmiä yhtenä tapana lähestyä aihetta mahdollisimman laajasti ja luovasti.

2. DOKUMENTTI VUOROVAIKUTUKSESTA

Valitsin aiheeksi vuorovaikutuksen ja aloin kahden lyhyen dokumentin suunnittelun ja niihin liittyvän tutkimustyön heti ensimmäisenä opiskelusyksynä. Aiheiksi valikoitui lopulta dokumentit vanhemmuusvalmennusta tekevistä *Anu Markoffista* sekä NVC/vuorovaikutus –kouluttaja *Hanna Savannasta*. Näistä ensimmäisen aiheen jouduin kuitenkin tiputtamaan pois jo keväällä 2008 sairastuttuani niin, että en jaksanut pystyssä yhtä kuvauspäivää. Toisesta pidin kiinni ja aina kun voimani palasivat tein yhden kuvauskeikan syksyn 2009 alkuun asti. Tänä aikana päähenkilö vaihtui ja kuvausavustajani olivat jo siirtyneet muihin tehtäviin, joten dokumentista tulikin lastensuojelun vuorovaikutuksen kehittämistä käsittelevä yhden hengen tekemä tuotos. Nimesin sen *Kehitystehtäväksi*.

2.1 Kehitystehtävä

Non Violent Communication eli rakentava vuorovaikutus (lyhennettynä NVC) on tarvepohjainen menetelmä, jossa kommunikoinnissa syntyviä lukkoja puretaan tunnistamalla omat ja toisten tunteet ja tarpeet. Sen sijaan, että syytettäisiin muita ihmisiä tai ulkoisia tapahtumia omasta huonosta olost, NVC:ssä pyritään löytämään ensisijaisesti yhteys toiseen ihmiseen. Tämän yhteyden avulla (=halulla kuunnella toista) voidaan pureutua huonon olon todellisiin syihin.

Hanna Savanna (katsottu 23.10.2009) kuvaa prosessia vielä näin:

Lukko kommunikoinnissa syntyy usein kun syytämme omista tunteistamme muita ihmisiä tai tapahtumia. NVC opettaa meitä ottamaan vastuun omista tunteistamme. Meidän tunteitamme säätelevät tarpeet, eivät muut ihmiset. Jos jokin tarpeemme tyydyttyy, tunnemme ns. positiivisia tunteita, ja jos jokin tarpeemme on tyydyttämättä, tunnemme ns. negatiivisia tunteita.

Menetelmä pitää sisällään erittäin paljon puhetta ja istumista aloillaan ja on sen takia luovan dokumentin toteutustapaa mieltävälle jokseenkin vaativa aihe. *Alan*

Rosenthal (2002, 59-60) kirjoittaa, että kun valitaan dokumentille lähestymistapaa on ensin tehtävä päävalinta tarinankerronnallisen ja essee -tyylisen dokumentin välillä.

Hänen mielestään vain alle puolituntisiin sopii essee –tyyli, koska sen verran katsoja jaksaa kuunnella yleisluontoisempia perusteluja asialle. Vaikka tarinankerronnallinen tyyli yksilöiden kautta kerrottuna olisikin enemmän mukaansatempaava ja viihdyttävä, on siinä vaarana taas pinnallisuus. Elokvassa on saattanut loppujen lopuksi jäädä käsittelemättä ne tärkeät pääkysymykset syvemmin.

Hän suosittaleekin molempien lähestymistapojen huomioimista niin, että hyvä tarina kuvaa abstraktia, älyllistä ideaa. Myös silloin, kun elokuvan päähuomio ei ole ihmisissä, vaarana on päätyä mielikuvituksettomiin ratkaisuihin annettaessa asian esille tuomiselle liikaa painoarvoa. Looginen järjestys ei luo tarpeeksi jännittävyttä katsomisprosessiin. Päätin keskittyä omassa dokumentissani mielenkiintoisiin ihmisiin, jotka ilmentävät tätä varsin abstraktia aihetta eli vuorovaikutusmetodia jollain jännittävällä tavalla.

Olin kuullut NVC menetelmästä ystäväieni kautta, mutta pidin sitä varsin teknisenä ja jäykkänä ratkaisuna selvittää kiistoja. Näin opetusohjelman, missä ruotsalaisessa vankilassa vanginvartija ja vanki pääsevät yhteisymmärrykseen vangin esittämien toiveiden oikeudellisuudesta NVC:n avulla ja aloin miettiä, missä suomalaisissa yhteisöissä siitä olisi eniten hyötyä. Päädyin lapsen ja aikuisen suhteeseen. Kuulin, että *Hanna Savanna* on kouluttanut menetelmää koulujen kautta opettajille ja vanhemmille.

Hannan kevään 2008 ja tulevan kesän koulutukset olivat kuitenkin pääosin sairaaloiden henkilökunnille ja siten päädyin aloittamaan kuvaukset Oulusta Yliopistollisen sairaalan teho-osaston henkilökunnan koulutuksesta. Toiveena oli, että Hannan työtä seurattessani törmäisin myös äitiin, jonka kautta pääsisin seuraamaan NVC:n harjoittelua perheessä.

3. VISION SYNNYTTÄMINEN

3.1 *Vaikea aihe valitsi minut*

Aloitin suunnittelut keskustelemalla Hannan kanssa siitä, miten NVC on mukana hänen henkilökohtaisessa elämässään ja työelämässä ja siinä samalla pohdimme hänen kanssaan millaisissa tilanteissa menetelmää voisi kuvata. Alusta asti tuntui vaikealta se, että Hanna oli erittäin ehdoton sen suhteen, että NVC:stä pitäisi antaa ”oikea” ja toimiva kuva. Ehdotin hänelle erilaisia dokumentteja katsottavaksi, mistä hän voisi ymmärtää sen, että vaikka olenkin innostunut menetelmästä ja sen tuomista hyvistä asioista, dokumentissa pitäisi kuitenkin olla avoin myös epäonnistumisien ja kritiikin näyttämiseksi.

Jätin ristiriidan selvittämisen lopulta kesken, mikä oli huono ratkaisu, koska sen seurauksena yhteistyöni Hannan kanssa loppui lyhyeen, mistä kerron enemmän myöhemmin. Hanna oli kuitenkin erittäin otettu siitä, että haluan kuvata NVC:tä ja soittikin pian minulle ja ehdotti, että aloitettaisiin kuvaukset Helsingistä hänen kotoaan. Hannan uusi työmuoto oli työnohjaus ja hänellä oli asiakkaana lastensuojelutyöntekijä *Kristiina Waltari*, joka suostuisi kuvattavaksi. Tilaisuuteen tarttuminen tuntui houkuttelevalta, koska pääsisin kuulemaan, miten todella haastavien asioiden kanssa työskentelevä ihminen hoitaa psyykettään tämän menetelmän kautta.

Vielä tässäkin vaiheessa eivät varoituskellot soineet päässäni sen suhteen, että Hannalla oli tässä dokumentissa jo alusta alkaen liian ”määräävä” rooli ja melkein ohjaket kädessä. Dokumentin teossa on tärkeää olla itsellä kaikki langat käsissä koko ajan, koska muuten voi päätyä kyseenalaistamaan sen kenen ohjelmaa tässä lopulta alettiin tekemään.

Tämän välttääkseen *Alan Rosenthal* (2002, 190-191) kirjoittaa valmisteluprosessin tärkeystä kuvattavien kanssa. Heidän kanssaan on syytä istua alas ja käydä läpi selkeästi se, mihin he ovat sitoutumassa. Hän kertoo kuitenkin myös siitä, kuinka jotkut ovat lähteneet mukaan pelkkää hyvää hyvyyttään ja sanoneet jälkeen päin

etteivät oikeasti ymmärtäneet mitään käydyistä keskusteluista. Hän mainitsee myös samassa yhteydessä, että suostuu esittelemään kuvattuja materiaaleja, mutta pitää ehdottomasti kiinni lopullisesta oikeudestaan päättää, mitä niistä käytetään ja mitä ei.

4. KOHDEN VALMISTA DOKUMENTTIA

4.1 Miten lähestyn aihetta?

Kehitystehtävä. Ennen kun lähdin ensimmäiselle spontaanille kuvauskeikalle NVC:n työnohjausta kuvaamaan, tein paljon ajatustyötä. Olin päättänyt luottaa yhteen vahvaan päähenkilöön Hannaan, koska hän oli työskennellyt vaativissa olosuhteissa, mm. Kauhajoella ennen koulusurmia tehtävänäään vähentää väkivaltaa, ja mielestäni sen pohjalta oli kasvattanut osaamistaan erityisen vakuuttavaksi. Hän oli myös karismaattinen ja toi avoimesti ja humoristisesti omaa persoonaansa esille työtä tehdessään.

Hannan kontaktien kautta pääsisin myös pureutumaan koko menetelmän ympärillä pyörivään inhimillisen olemassaolon; itsensä ilmaisun, toisten ymmärtämisen, turhautumisen, kyllästymisen, riidan ja väkivallan kenttään sitä jo tiedostavien ihmisten kautta. Halusin osoittaa sen, että jos ihminen oppii ratkaisemaan ristiriitoja ja suhtautumaan myötätuntoisesti ensin itsensä, sitten lähiympäristöönsä, niin hän voi tämän jälkeen soveltaa osaamistaan vaativimmissakin olosuhteissa.

NVC vaikuttaa alussa aina varsin monimutkaiselta ja vaikeasti omaksuttavalta asialta. Mietin sitä, kuinka tuoda se esille helpolla ja keveällä tavalla mutta tinkimättä älyllisestä haastavuudesta? Jos yrittäisin purkaa sen menetelmänä osiin, jotka havainnollistaisin esimerkiksi animaatiolla, löytäisin pian itseni tekemästä opetus- tai esittelyohjelmaa dokumentin sijaan.

Päätin tarttua helppoon tarjolla olevaan ratkaisuun eli aloittaa kuvaukset Hannan koulutuksista ja jo mainitusta työnohjauksesta. Tiesin, että Hanna demonstroi NVC – menetelmää koulutuksissa elävästi käsinukeilla ja monilla symbolisilla tavoilla (kuten muovinen kommunikaatioputki, joka menee tukkoon kun liian moni tunkee sinne palloja yhtä aikaa). Ajattelin, että ne olisivat mielenkiintoa herättävää katsottavaa sen ohella, kun näyttäisin sairaalan ammattilaisia yrittämässä opetella, miten NVC:tä sovelletaan heidän vaativaan työyhteisöönsä. Viimeistään siinä katsojat tajuaisivat, mikä ohjelmani idea on, miksi tuon tällaisen menetelmän esille ja mikä sen anti voi olla kelle tahansa.

Se mitä kuitenkin tajusin myöhemmin nauhoja kelatessani, on, että toisten ihmisten harjoitteluprosessin katsominen on varsin tylsää. Havainnoin saman asian katsoessani televisiosta ohjelmaa, missä pieni kylä valmistaa teatteriesitystä yhdessä siellä käyvien teatteri- ja luovan ilmaisun opettajien kanssa. En jaksanut kiinnostua teatteritreenien katsomisesta, se oli liian ”sisäpiiritouhua”.

Tällaisten asiakeskeisten ohjelmien käsittelytavan valitseminen on mielestäni vaikeaa. On itse oltava kiinnostunut aiheesta ja tiedettävä siitä paljon, mutta samalla sisäistettävä reportaasin ja dokumentin ero. Dokumentaarinen lähestymistapa vaatii sen, että on löydettävä se kaikkein ”maukkein kurkistuskulma” asioihin.

Sheila Curran Bernard (2007, 271) haastattelee Ric Burnia, joka kuvaa erittäin osuvasti dokumenttiin sisäänrakennettua kerronnallisen osaamisen haastetta, johon dokumentaristin on vastattava:

On helppoa kertoa ihmisille, mikä elokuvan tarina on, mutta itse tarinan kertominen on hyvin vaikeaa. Kun elokuvat vain kertovat katsojalle, mikä tarina on, niistä tulee kaksiulotteisia karttoja sen sijaan että niistä voisi tulla neliulotteisia universumeja. Tarinan kertominen on sitä, kun sanotaan, että olipa kerran...Katsojana sinä kysyt itseltäsi: ”Mitähän tässä tulee tapahtumaan?”

En mielestäni löytänyt tarinan päätä kunnolla, ja kuitenkin jatkoin jo laajempien ajatuskarttojen (kts. liite) tekoon. Edellisten esimerkkien lisäksi valitsin luonnollisia tapahtumia mahdollisiksi kuvattavaksi: sairaanhoitaja sairaalassa puhuu potilaan kanssa käyttäen NVC:tä; sairaalan kuntouttaja kertoo omasta pitkästä NVC –kokemuksestaan työssä ja henkilökohtaisessa elämässä; Hanna esittelee menetelmää Inspis –messuilla ja keskustelelee ihmisten kanssa; NVC –harjoitusryhmä osaa jo asian ja heillä on hauskaakin yhdessä; yksi pariskunta tulee sovitteluun Hannalle jne. Hanna puhuu välillä kameralle ja kommentoi omia tuntemuksiaan.

Aloin hahmotella edelleen ajatuskarttamuodossa jaksotusta ohjelmalle NVC:n peruseriaatteiden mukaan eli tunteet, tarpeet, havainnot+pyynnöt ja kiitollisuus.

Ensimmäisen jakson nimi oli ”*Minua ärsyttää*” ja se olisi alkanut sillä, että Hanna kulkee kadulla ja huomioi äänen, kuinka jokin asia ärsyttää häntä: ”...missä vika? ...itsessä, muissa, ympäristössä?meniskö ostaan suklaata, jotta tulis parempi olo.?...” Siitä sitten erilaisten hämääntyttävien tunnetilojen ääneen huomioimisen kautta hän lähestyy ymmärrystä siitä, että tunteiden taustalla jylläävät tarpeet. Seuraavan jakson nimi olisi ”*Minä haluan*” ja siinä käsiteltäisiin tarpeiden tunnistamisen haasteita. Kolmas jakso oli nimeltään ”*Me kommunikoimme*”. Siinä käytäisiin riidan ja sovittelun kautta läpi objektiivisen havainnoinnin ja pyyntöjen esittämisen vaikeata taitoa. Viimeinen eli ”*Kiitos siitä, että olet*” –jakso toisi koko prosessin yhteen kiitollisuuden nostattavan energian myötä.

Näiden lisäksi halusin jotenkin tuoda esille sen, alettiinko esimerkiksi työpaikalla voida paremmin kun tunteita ja tarpeita sai ilmaista. Sitä varten sovin joidenkin kuvattavien kanssa alustavia puhelinaikoja, missä voisin kysellä menestymistä NVC:n parissa vähän pitemmän ajan kuluessa.

Olin lähtenyt liikkeelle luovan dokumentin ideasta, mutta sisällöllisesti tyydyin kuitenkin varsin tavanomaisiin ratkaisuihin. Kehitin kyllä mm. näkymätöntä teatteria muistuttavan idean, jossa Hanna ottaisi kontaktia ohikulkijoihin Kolmen Sepän aukiolla Helsingissä. Niissä hän hyödyntäisi NVC –osaamistaan, niin että alkaisi keskustella ihmisten kanssa empaattisesti ja katsoisimme lähteekö ihmiset mukaan. Monet varmaan hämmästyisivät saadessaan ymmärrystä tuntemattomalta ohikulkijalta ja se olisi mielenkiintoinen lähestymistapa siihen, toimiiko menetelmä vai ei. Hanna ei kuitenkaan suostunut siihen.

Joten lopulta päätin, että kuvaan normaalia seurantadokumenttia ja vielä paljon vähemmän persoonallisesti kuin toivoin. Kun ajoimme Ouluun, olisin esimerkiksi halunnut Hannan henkilökohtaisen perhekriisin nauhalle, koska se tapahtui juuri matkalla ja koulutuksen aikana, mutta en saanut siihen lupaa. Hanna viittasi siihen koulutuksessa kylläkin, kertoessaan ”vittuuntumisesta” ja NVC:stä.

Mielestäni dokumentaristin olisi hyvä selvittää itselleen tarkkaan, missä hänen valitsemiensa henkilöiden rajat kulkevat ja erityisesti lähteä tekemään dokumenttia yhteistyössä, empaattisella lähestymistavalla. On eri asia olla dokumentaristi *Michael Mooren* kaltainen hyökkäävä persoona. Dokumentaristi *Stefan Jarl* (1997, 151)¹ onkin todennut, että:¹

Hyvä dokumentti on vain niin hyvä, kun kameran edessä ja takana olevien ihmisten välinen suhde on. Huonoista suhteista syntyy huonoja elokuvia.

4.2 Yhteys kuvattaviin syvenee

Kehitystehtävä. Pääsin palaamaan aiheeseen vasta saman vuoden lopulla, jolloin oli kuvausten uudelleen arvioinnin paikka. Koulutus- ja haastattelumateriaalit keväisen Ouluun suuntautuneelta viikon kuvauskeikalta eivät tuntuneet toimivan laisinkaan. Olin näyttänyt niitä myös Hannalle ja hänen mielestään niihin ei ollut tallentunut mitään sellaista, mikä antaisi NVC:stä luotettavan ja oikean kuvan. Silloin päätin, että yhteistyöni Hannan kanssa ei voi jatkua näin ja myös minun on löydettävä uusi lähestymistapa asiaan.

Mickey Lemle (1997, 361)² toistaa esseessään useita kertoja, että on oppinut dokumentteja tehdessään erään perustavaa laatua olevan asian ja se on: ”Päästä irti omista ennakkokäsityksistäsi ja näe todellisuudessa, mitä tapahtuu”. Hän sanoo, että ei pelkästään joudu oppimaan sitä uudelleen ja uudelleen jokaisen dokumentin teon yhteydessä vaan myös jokaisessa dokumentin teon vaiheessa. Dokumentin teko alkaa selkeästä ideasta, mutta siitä ideasta on päästettävä irti useaan kertaan prosessin aikana, jotta löytäisi todella merkittävät asiat kuvattavaksi. Tämä alkoi olla minunkin totuuteni jo tässä vaiheessa Kehitystehtävää.

¹ Jarl, S. 1997. A manifest on the subject of documentaries. Teoksessa Michael Tobias (toim.) *The search for "reality": The art of documentary making*. California: Michael Wiese Productions.

² Lemle, M. 1997. Zen and the art of the documentary. Teoksessa Michael Tobias (toim.) *The search for "reality": The art of documentary making*. California: Michael Wiese Productions.

Valitsin uudeksi päähenkilöksi *Kristiina Waltarin*, lastensuojelun perhetyön esimiehen Lahdesta. Olin kuvannut häntä aiemmin Hannan työnohjauksessa. Hän vaikutti hyvin avoimelta, älykkäältä sekä innostuneelta ja hänellä oli työ, missä hän konkreettisesti edisti NVC:n käyttöönottoa järjestämällä siitä koulutuksia ja työnohjausta. Hän oli myös soveltanut NVC:tä asiakastyössään runsaasti itse ennen kuin siirtyi pääsääntöisesti pois kenttätyöstä ja esimiestehtäviin. Lisäksi hän oli hyvin sitoutunut omaan muutosprosessiin teemalla ”muutu itse ensin....” - siitä dokumentti sai myös uuden nimensä *Kehitystehtävä*.

Tein alustavan haastattelun Kristiinan elämästä ja ajatuksista sekä työyhteisöstä sähköpostitse ja puhelimitse. Pääsimme yhteisymmärrykseen siitä, että perustelut dokumentille löytyvät viime aikaisista tutkimuksista, missä lastensuojelun asiakkaat valittavat eniten työntekijöistä, siitä miten heitä on kohdeltu. Ei niinkään siitä, että lapset on esimerkiksi huostaan otettu vaan siitä etteivät he ole tulleet kuulluiksi. Muutospaineet alalla ovat hyvin todellisia ja työhönsä uupuneet työntekijät ovat siitä toinen esimerkki. Kristiina toivoi, että asia tulisi esille myös siinä valossa, että kuunteleminen on taito, minkä voi kuka tahansa oppia. Tämä siksi, että alaiset olivat alusta asti epäilleet, että Kristiinalla oli vain sellainen luonne, mikä auttoi hyvien tuloksien saamisessa.

Sain dokumenttikurssin ohjaajalta hyväksymisen ehdotukselleni ja varoituksen sanat siitä, että lastensuojelun ala on erittäin vaativa dokumentin teon kohde ja että siitä ei ole (siksi?) tehty Suomessa dokumenttia. Tämän pystyn allekirjoittamaan nyt ja varautuisinkin sen ymmärryksen varassa tulevaan paremmin, mutta silloin otin sen vain tervetulleena haasteena vastaan.

Kevään 2009 aikana hain kuvausluvut Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymältä. Lupa edellytti vaitiolovelvollisuutta. Olin myös Kristiinan mukana Sysmässä yhden työpäivän, missä pääsin seuraamaan esimiehen työnkuvaa, kun hän kävi läpi neuvotteluissa eri päällä olevia asiakastilanteita paikallisten työntekijöiden kanssa. Muut työntekijät pitivät hieman outona sitä, että sain

kuulla salassa pidettäviä asioita, mutta Kristiinan suhtautuminen dokumentin tekoon oli alusta alkaen hyvin tukea antava ja innostunut.

Aloin hahmottamaan dokumentin jaksotusta uudelleen siltä pohjalta, että nyt näkökulmani ovat lastensuojelun työntekijät ja heidän kokemuksensa NVC:n käytöstä. Koska pyrin tekemään vain puolen tunnin dokumenttia, en voinut kuvitella meneväni yhdessä asiakastapauksessa liian syvälle vaan sen sijaan ajattelin tuoda mahdollisimman erilaisia puolia työstä esille. Näitä puolia olivat asiakassuhteiden lisäksi puhelinneuvottelut lukuisten eri viranomaistahojen kanssa, Kristiinalla alaisten työn ohjaaminen, työntekijöiden keskinäiset aluepalaverit, jo mainittu työnohjaus ulkopuolisen kouluttajan kanssa, asiakkaat joihin säilyi tukea antava suhde työn ulkopuolellakin jne.

Lisäksi valintaani käsitellä monia eri tilanteita vaikutti se, että jos olisin kuvannut vain yhtä tapausta, olisi henkilötietojen ja tarkkojen tapauskulkujen salassapidon huomioiminen tehnyt kuvaamisesta ja editoinnista liian vaativaa. Kun tilanteita oli useita, oli minulla myös suurempi mahdollisuus saada nauhalle sellaista materiaalia, mikä koskettaa ja on NVC:n esilletuonnin kannalta toimivaa ja jossa ei kuitenkaan vilahda liikaa sellaisia henkilökuvauksia, mistä asiakkaan voi tunnistaa jälkeenpäin.

Koska lastensuojelu on työnä hyvin vaativa, näytti siltä, että juuri NVC:n kaltainen vuorovaikutusta selkeyttävä menetelmä olisi hyvinkin tärkeässä roolissa kaikissa näissä työtilanteissa. Kuinka siis tuoda se esille, kun menetelmä itsessään on hankala hahmottaa lyhyessä ajassa ja katsojat eivät osaa arvioida sen toimivuutta muutenkin ongelmiltaan erittäin monitasoisissa lastensuojelun kysymyksissä? Kun kuuntelin Kristiinan sujuvaa NVC:n käyttöä esimerkiksi alaisten monia työhuolia kuunnellessaan, tajusin, että jos ihmiset näkisivät tämän ja ymmärtäisivät näkemänsä, niin monien suhde lastensuojeluun muuttuisi suopeammaksi. Nähtäisiin kuinka vaikeaa on oikeasti ratkaista konfliktitilanteita, jos ei ole erityisesti saanut valmennusta siihen. Loppujen lopuksi lastensuojelun työntekijät ovat varsin yksin oman alansa haasteellisuuden ja paineiden keskellä, elleivät he saa erityishuomiota jostain, joltakin esimieheltä tai viranomaiselta, ja konkreettista kehitysapua, jolla selvitä työstä.

Pääsin aloittamaan kuvaukset vasta kesäkuun 2009 alussa. Ajattelematta vielä lopullista editointijärjestystä, olin päättänyt keskittyä kuvauksissa Kristiinan persoonaan ja tapaan tehdä työtä rakentavasti, Anne –nimisen NVC:stä paljon hyötyneen työntekijän kenttätööhön, työntekijöiden keskinäiseen kanssakäymiseen ja sen kautta tulevaan tukeen sekä mahdollisesti myös joko Kristiinan kuvausten aikana mahdollisesti syntyvään asiakaskontaktiin tai menneen asiakassuhteen ylläpitoon. Lisäksi päätin antaa lastensuojelun työntekijöille mahdollisuuden puhua kameralle kannanottoja ja kokemuksia työstään. Ajattelin myös, että voin käyttää editoinnissa aiemmin kuvaamiani Hannan opetustilanteita ”NVC pikakurssin” muodossa, koska Hanna kuitenkin näkyisi Kristiinan työnohjauksessa tässä kakkosversiossa ja tulisi sitä kautta esiteltyä.

4.3 Kun kaikki menee pieleen

Kehitystehtävä. Ensimmäinen uusi kuvauskeikkani oli Lahdessa pidettävään työntekijöiden kuukausittaiseen aluepalaveriin, jonka aiheena oli ”*Huonosti käyttäytyvät lapset*”. Puolet osallistujista kielsivät kuvauksen, ja jouduin valitsemaan hyvin kapean kuvauskulman Kristiinaan, joka veti palaveria ja viiteen työntekijään. Ainoa hyödyllinen osuus dokumentin kannalta oli alkukierros, missä kukin kertoi omista tunteista ja tarpeista ja jolla pyrittiin luomaan yhteyttä eri puolilta kuntaa tulevien työntekijöiden kesken.

Huomasin, että parhaimmat jutut työn arjesta jaettiin kuitenkin ruokatauolla ja kameran ollessa kiinni. Päätin silloin, että minun on tulevaisuudessa kuvauksissa pidettävä mukana nopeasti esiin otettavaa pientä käsivideokameraa, jotta saan haluamaani elävyyttä kuviin. Huomasin, että vaikka työntekijät pitivät dokumenttiani tärkeänä, sen kannalta, että lastensuojelusta saataisiin todempi kuva ulos, he kuitenkin varoivat tarkasti antamasta itsestään muuta kuin virallista kuvaa. Todellisuudessa he heittivät hyvinkin rankkaa juttua asiakkaista, jotka tulivat yrittämään polttaa heidän kotejaan tai hehkuttivat toisilleen sitä, että joku asiakastapaaminen oli mennyt hyvin heidän

mielestään. Mietin, että jos tällaisessa tilanteessa vain hyvin nopeasti vetäisin esiin käsivideokameran, he eivät ehtisi miettimään, onko tämä nyt sovelias kuvaustilanne vai ei.

Koska edellisestä kuvaustilanteesta jäi muodollisesti käteen lähinnä kokouskuva, päätin, että seuraavalla keikallani kiinnittäisin huomion myös erilaisiin kuvauskulmiin ja yrittäisin saada Kristiinan juontajatyyllisesti puhumaan suoraan kameralle eri tilanteissa. Olin varannut kuvauksiin viikon heinäkuussa ja majoituin Lahteen hostelliin. Aloitin Kristiinan perässä kulkemisen sillä, että hän purki kameralle sitä, miksi kuvaukset jännittävät häntä. Hän tuli siihen johtopäätökseen, että pelkäsi mokaamista, mutta koska piti NVC:tä niin tärkeänä asiana, päätti altistaa itsensä sille, että näytti ja kuulosti typerältä persoonana.

Kävimme ensimmäisenä päivänä Annen työpaikalla sadan kilometrin päässä kuntarajalla. Kristiina ja Anne innostuivat pohtimaan lastensuojelutyön kaikkein haasteellisimpia puolia kameralle ja kuvasin muutaman tunnin erittäin syvällistä pohdintaa työstä. Olimme sopineet, että palaisin sinne muutaman päivän päästä ja saisin olla mukana erään äidin kanssa tehtävässä perhetyössä sekä Annen toimistolla että perheen kotona jossain metsän keskellä. Äiti oli jäänyt kiinni useamman kerran ajaessaan autoa alkoholin vaikutuksen alaisena pienten lasten ollessa kyydissä ja Anne oli mielestään jo puoli vuotta kestäneen perhetyön kautta saanut äitiä motivoitumaan muutokseen. Äidille sopi myös yllättäen se, että hän olisi kameran edessä omalla nimellään ja lapsetkin saisivat näkyä.

Hengailin seuraavan päivänä Kristiinan toimistolla odotellen sopivaa puhelinsoittoa, mikä johtaisi toimintaan ja kuvailin puhelinkeskusteluja. Aika usein kävi niin, että Kristiina puhui jostain vakavasta aiheesta, esimerkiksi jonkun itsemurhasta, toisen työntekijän kanssa ja asian selvitettyään he jo naureskelivat omille viikonlopputoilauksille. Ajattelin selvittää enemmän tätä työntekijöiden tapaa suojella itseään ja pitää rajaa työn rankkuuteen. Auttoiko NVC myös tämän rajan luomisessa sen kautta, että he oppivat käsittelemään omia tunteitaan ja tarpeitaan, sitä mitä heissä oli

elossa kullakin hetkellä juuri NVC –metodin avulla? Kristiina oli ainakin tehnyt sitä omassa työnohjauksessaan.

Kristiina oli avautunut minulle jostain asiakastilanteista, mitkä olivat jättäneet pelon kohdata asiakkaita uudelleen. Yksi heistä oli äiti, joka lopulta joutui todetun psykoosin kautta mielisairaalaan. Kun olimme lounaalla sinä päivänä, tämä äiti tuli yllättäen vastaan kadulla ja kohtaaminen oli hyvin koskettava. Äiti siunasi Kristiinaa, joka säpsähti kohtaamista aggression pelossa, ja jälleen kerran manasin sitä, että käsivideokamera oli kuitenkin jäänyt hostellille sinä päivänä.

Vihdoin tuli puhelu, joka sai minut ja Kristiinan toivomaan, että saisimme hyvää dokumenttimateriaalia NVC:n toimivuudesta. Erään lomalla olevan työntekijän asiakas, sijoitettu nuori poika oli viety putkaan aggressiivisen käyttäytymisen vuoksi ja perhe kieltäytyi ottamasta poikaa enää takaisin. Kristiinan oli selvitettävä neljään mennessä, mihin poika voitaisiin sijoittaa ja käytävä puhumassa pojan kanssa poliisilaitoksella.

Seurasi lukemattomien puhelujen tulva sekä eri laitoksiin että sen toisen työntekijän kanssa, joka aamulla oli ilmoittanut tapauksesta Kristiinalle. Kristiina ei halunnut varoittaa ennalta tätä toista työntekijää siitä, että olin mukana kameran kanssa tapauksen selvittämisessä. Sijoitus ei millään selvinnyt, ja oli jo aika lähteä tapaamiseen. Olin innoissani, koska tiesin, että Kristiina oli erinomaisen hyvä juuri nuorten kanssa. Yksi masennuksesta selvinnyt poika oli tehnyt rapinkin Kristiinalle onnistuneesta auttamisesta.

Ajomatkalla Lahteen kuvailin vielä puheluja ja Kristiina sai vihdoin puhuttua pojan sijoitusäidin kanssa. Kävi ilmi, että sijoitusperheen isä oli murharyhmän poliisi ja se sai Kristiinan hetkeksi uskomaan, että poika oli tosi vaarallinen, jos isäkään ei ollut saanut taltutettua häntä. Poliisilaitoksen pihalla sain kuulla, että Kristiina ei haluaisikaan minua sisälle kameran kanssa. Menin siitä ihan hämilleni ja yritin saada häntä muuttamaan mielensä. Hän suostui sillä ehdolla, että soittaisin itse sijoitusvanhemmille lupaa kysyäkseni ja mahdollisesti myös pojan oikealle isälle ja hankkisin itse luvan poliiseilta ja kaikki tämä noin puolen tunnin sisällä. Päätin, että en voi menettää näin

hyvää mahdollisuutta, ja sainkin luvan äidiltä, joka antoi luvan myös isän puolesta ja sanoi, että oikeaa isää ei saisi kiinni, kun he eivät edes tiedä, missä hän on. Puhuin itseni sisälle poliisilaitokselle ja menin kamerakaluston kanssa voittajana kuulusteluhuoneeseen.

Siinä vaiheessa olisin näin jälkeen päin ajatellen toivonut itselleni hieman enemmän kokemusta ns. vaikeiden kuvaustilanteiden kohtaamisesta. Mieleen ei silloin tullut ainoatakaan lukemaani kohtaa dokumentin teon oppaista, missä olisi ohjeistettu olemaan tyyni, jos kuvaaja on ensimmäinen joka syrjäytetään tilanteen niin vaatiessa. *Arnold Shapiro* (1997, 260)³ listaa kymmentä kultaista sääntöä koskevassa esseessään itsetuntemuksen yhdeksi tärkeimmistä kyvyistä dokumentaristilla. Kärkisijoilla on kyky sietää torjuntaa ja epäreilua kärsivällisyyden ja taktiikan hallinnan ohella.

Nyt kävi nimittäin niin, että löysin itseni seisomasta keskeltä huonetta yksin puolustamassa oikeuttani päästä kuvaamaan pojan tapaamista. Toinen lastensuojelun työntekijä oli sitä mieltä, että ei missään tapauksessa ja pojalta ei ainakaan kysytä mielipidettä (vetosin lasten kuuntelemiseen). Kristiina oli yllättäen muuttunut tuppisuuksi eikä mitenkään puolustanut minua (oli kun ei tuntisikaan). Paikalla oleva poliisi paljastui pojan sijoitusperheen isäksi, joka oli sitä mieltä, että tämä on keino rankaista poikaa ja että kameran läsnäolo antaa pojalle vain turhaa pröystäilemisen aihetta. Poliisi avasi oven ja melkein heitti minut ulos. Olin kyllä sitä ennen pitänyt useamman puheenvuoron kuvaamisen eduista, mutta sain siitä vain hullun leiman.

Suutuini tilanteesta niin paljon, että pakkasin illalla kamani ja lähdin takaisin Tampereelle peruen tulevat kuvaukset samalla, ja koin itseni lähinnä petetyksi ja surkeasti epäonnistuneeksi. Kävimme Kristiinan kanssa NVC-metodin mukaisen sähköpostikirjeenvaihdon tulevina viikkoina saadaksemme ymmärrystä asiaan puolin ja toisin. Lopulta sain itseni motivoitua kuvaamiseen uudelleen ja sovittua uusia kuvauspäiviä.

³³ Shapiro, A. 1997. T. Teoksessa Michael Tobias (toim.) *The search for "reality": The art of documentary making*. California: Michael Wiese Productions.

Kesän loput kuvaukset menivät hieman paremmin, mutta tälle dokumentille ominainen ”asioiden vaikean kautta meneminen” säilyi kyllä teemana loppuun asti. Sain Annen asiakaskäynnille mukaan vihdoinkin äänittäjän, mikä antoi vähän enemmänⁱ mahdollisuutta keskittyä itse asian sisältöön. Koska olin unohtanut kamerajalustan koululle, uskalsin toteuttaa vapaalla kädellä kuvaamista, mikä sopikin erittäin hyvin intiimiin terapiatilanteen omaiseen kotikäyntiin ”alkoholistiäidin” luo.

Tarvitsin tätä kuvaamatta jäänyttä poliisilaitoskohtausta, koska minulla oli sen hetkisen pahan rahapulan takia mahdotonta tehdä enää kuvauskeikkoja Lahden perukoille. Minulla oli jo siihen jatkumoon kuvattua materiaalia ja päätin rekonstruoida tilanteen uudelleen koululle Tampereella. Kristiina suostui tulemaan näyttelemään itseään ja sain tutut esittämään poikaa ja toista lastensuojelun työntekijää. Kuvaus onnistui tunnelmaltaan ja ilmi tuli juuri se mitä halusinkin eli se, miten Kristiina puhutteli poikaa taitavasti ja aggression sijaan tuli itku.

Tästä päätin siirtyä jo nauhojen läpikäymiseen sillä ajatuksella, että jos en saa tästä puolentoista vuoden aikana kuvattua erittäin monen tyyllisestä materiaalista sujuvaa dokumenttia millään kasaan, niin sitten voin vielä käydä yhdellä keikalla hakemassa juuri sitä mitä tarvitsen jatkuvuuden kannalta.

4.4 Kenen dokumentti tästä tulikaan?

Alkuperäinen päähenkilöni Hanna, NVC-kouluttaja, kyseli useaan kertaan, milloin hän saisi nähdä editoimaani dokumenttia ja kuinka edustava siitä tulisi NVC:n kannalta. Yritin kertoa, että tämä on lopulta minun näkemykseni NVC:stä ja että luultavimmin sen toimivuus välittyy katsojille, vaikka kaikki kohtaukset eivät olisikaan täydellisesti oikein metodin kannalta. Koulussa vieraileva hollantilainen dokumenttiopettaja *Swanhilde de Jong* kommentoi kysymystäni siitä, voiko dokumentin päähenkilöt varastaa dokumentin, että dokumentin ohjaajaksi voi tosiaan päätyä myös kuvattavat henkilöt. Toinen aloittelevan dokumentaristin ongelma voi olla myös se, että ei kuunnella kuvattavia laisinkaan. Tärkeää on kuulemma myös pitää kiinni siitä, että

muut saavat tarkistaa dokumentin faktojen oikeellisuuden, mutta ei kontrolloida itse tarinaa mitenkään.

Kehitystehtävää editoidessani törmäsin siihen suureen puutteeseen, että en ollut ajatellut riittävästi tarinan kuljettamista jo kuvausvaiheessa. Ajatukseni siitä, että päähenkilöt puhuisivat kameralle ja kertoisivat missä mennään oli jäänyt toteuttamatta sen vuoksi, että suurin osa kuvaustilanteita oli minulle itsessään jo liian haastavia. Kun olin yksin valojen laitton, mikkien ja kameran säädön ja vielä tilanteiden tiukkojen aikataulujen armoilla, en enää pystynyt ohjaamaan kuvattaviani riittävästi.

En halunnut dokumenttiin ulkopuolisuuden tunnetta laittamalla siihen kertojan ääntä. Loppujen lopuksi päädyin valitsemaan kuvatuista materiaaleista hyvin tarkkaan juuri ne kohdat, missä tulee esille koko NVC prosessin ydin, tunteen ja tarpeen esille tuominen ja toisen kuunteleminen. Rajaamalla aiheen hyvin kapeaksi sain materiaalin pysymään kasassa, koska se koko ajan toisti samaa asiaa eri tilanteissa. Lisäksi laitoin siihen paljon väliotsikoita ja alkuun selkeän selityksen siitä, miksi halusin tehdä tämän dokumentin lastensuojelusta ja miten NVC liittyi siihen.

Olin alun perin halunnut tehdä erityisesti käsittelytavaltaan luovan dokumentin. Jotta tässä dokumentissa näkyisi edes vähän kiinnostukseni asiasisällön ja luovuuden yhdistämiseen, pyysin apua muutaman animaation tekemiseen. Työkiireiden takia kuvasimme animaatioita useita, mutta ehdimme tehdä vain yhden loppuun asti. Siinä kaksi henkilöä esittää animoidun liikkeen kautta kuvasarjana sen, mitä Anne, lastensuojelun työntekijä kuvaili heidän tärkeimmäksi työkseen. Eli se on asiakkaan luoman järkälemäisen ”ongelmien vuoren” pienentäminen hakuilla hakaten, jotta asiakkaat pystyisivät taas kohtaamaan elämää vapaammin.

5. DOKUMENTTI FLAMENCOSTA

Jo keväällä 2009 heräsi minun ja äänisuunnittelija *Hanna-Mari Suutarin* kesken ajatus yhteisestä lopputyöstä syksyksi 2009. Siinä kokeilisimme äänen ja kuvan tasapuolista kohtelua jo suunnitteluvaiheesta lähtien. Päädyimme erilaisiin äänen ja kuvan liittoihin, joista mielenkiintoisimmaksi toteuttamisvaihtoehdoksi osoittautui flamencokulttuuria kuvaava dokumentti.

Olin aiemmin tavannut katujuhlilla Andaluciassa Espanjassa vanhemman pariskunnan, jotka olivat osa kuuluisaa flamencosukua ja asuivat flamencon syntyseudulla Jerezin kaupungissa. Päätimme kokeilla onneamme sen suhteen, että he suostuisivat dokumenttiin ja että saisimme hankittua matkarahat sinne syyskuun sadonkorjuujuhille, jossa flamenco on tärkeänä osana juhlintaa.

5.1 Duende

Näin syntyi *Duende* (=flamencon henki) numero yksi. Teimme paljon töitä kevään ja kesän mittaan sen eteen, että olisimme päässeet kuvausreissulle Espanjaan. Jerezissä asuvan tuttavani kautta syvensimme yhteyttä Juaniin ja hänen perheeseensä. Tutkimme suomalaiset säätiöt ja muut rahoitusmahdollisuudet lehdistöstä lähtien. Otin yhteyttä Espanjan valtion matkailutoimistoon, jonka turismia edistävä budjetti oli vuositasolla miljoonia. Heidän avustuksella löysimmekin Andaluciassa olevan kulttuuriavustuksia jakavan toimiston (*Junta de Andalucía*) ja aloimme kasata hakemuksia heille, jotka tietysti piti vielä käännyttää espanjaksi.

Ryhmä oli siinä vaiheessa kasvanut pitämään sisällään myös tuottajan ja leikkaajan sekä koulun ulkopuolisen valokuvaajan. Kesän aikana ihmiset syvensivät itsenäisesti tietämystään flamencosta mm. Tampereen flamencofestivaaleilla sekä erinäisten Jereziä ja flamencoä käsittelevien nettisivujen kautta. Mietimme näkökulmaamme dokumenttiin ja sen lisäksi, että flamenco on monipuolinen taidemuoto nostimme tärkeäksi myös sen ympärille rakentuneen ja edelleen ylläpidettävän yhteisöllisyyden.

Elokuun loppupuolella jouduimme luopumaan sadonkorjuujuhlaideasta ja päätimme siirtää koko dokumentin kuvaukset lokakuun loppupuolelle. Pääasiallisena syynä oli se, että päärahoituskuvio Espanjasta oli edelleen auki ja puolentoista kuukauden lisääika antoi mahdollisuuden siirtää kuvaukset kokonaan Suomeen ellei matkakassaa saataisi kasaan. Syyskuussa kävi ilmi, että emme voi odottaa enää ja siirryimme *Duende* numero kahden toteuttamiseen suomalaisten flamencotaiteilijoiden parissa Tampereella.

6. LUOVAA PROSESSIA

6.1 Ääni ja kuva tasavertaisina

Opimme, että flamencon äänimaailma on monipuolinen rytmiltään ja soittimiltaan; taputukset, koputukset, cajon –laatikon paukutus, kitara ja tietenkin laulu. Se on myös tunneskaalaltaan erittäin laaja, koska siinä ilmaistaan kaikkea yksinäisestä syvästä tuskasta hurmioon ja yhteiseen iloon. Siinä on erittäin paljon mahdollisuuksia keskittyä ensi sijaisesti äänimaailmaan ja antaa sen kuljettaa katsojaa paikasta ja tunnelmasta toiseen.

Alun perin halusimme Hanna-Marin kanssa kuvata erilaisissa tiloissa, missä on ristiriitaisiakin äänielementtejä tai ainakin mahdollisuus yllättäviin äänivaihteluihin. Mietimme flamencotaiteilijan sijoittamista kadulle, missä tarina voi alkaa tanssista tai kitarasta ja jatkaa jonkun ohikulkevan ambulanssin äänen tai ohikulkijan repliikin mukana ihan muualle. Toinen ajatus oli sijoittaa hänet luontoon, esimerkiksi mökille, missä kirveen hakkuu ja lintujen äänet sekoittuvat flamencorytmeihin.

Mietimme jopa sitä, löytäisimmekö sellaiset päähenkilöt, joiden flamencoinspiraatio syntyisi esimerkiksi luonnon keskellä tai joiden improvisaatiokyky olisi sitä luokkaa, että spontaanit äänimuutokset ympäristössä vaikuttaisivat heidän työskentelyyn. Tavallaan nämä ajatukset lähentyivät performansitaidetta, mutta onhan senkin kuvaaminen dokumenttia. Oli vaikea löytää aavistuksillemme ja vielä epämääräisille visioille konkreettista toteuttamistapaa tai edes esikuvia. Ryhmä oli nyt kasvanut ja halusimme perustaa luovan prosessin käsikirjoituksen synnyttämiseksi, jossa jokainen ryhmäläinen voisi ideoida vapaasti. Hanna-Mari alkoi perehtyä enemmänkin äänen ennakkosuunnitteluun ja minä aloin etsiä sopivia päähenkilöitä dokumenttiin.

6.2 Ryhmä perehtyy aiheeseen

Löysin kolme sopivaa päähenkilöä: tanssija, koreografi, opettaja *Sinikka Vainion*, kitaristi, säveltäjä *Toni Jokiniityn* ja cajonisti (lyömäsoitin) *Elina Pesosen*.

Ryhmän erilaisten ideointipalaverien mukaan idea dokumentista kehittyi enemmän Suomen olosuhteisiin sopivaksi. Nostimme nyt yhdeksi tärkeäksi näkökulmaksi sen, miten nämä kolme flamencotaiteilijaa kokevat itsensä nimenomaan suomalaisina flamencotaiteilijoina? Teimme esihaastatteluja heidän kanssaan ja kysyimme sen tyyllisiä kysymyksiä kuin: Mitä suomalaisuus merkitsee sinulle, myös tilana ja paikkana? Miten suomalaisuus ja espanjalaisuus on kohdannut sinun elämässäsi? Miten ymmärrät duenden? Mikä inspiroi sinua äänellisenä ympäristönä?

Kaikki kolme poikkesivat toisistaan täysin, muuten paitsi suhteessaan luontoon ja siihen kuinka se inspiroi heitä. Kaikki innostuivat dokumentista todella paljon ja olivat valmiita tekemään paljon työtä sen eteen, kuten luomaan esityksen yhdessä alusta alkaen pelkästään dokumenttikuvauksia varten. Löysimme itse kullekin sopivat tilat suomalaisesta maisemasta, lähtien Rajaportin saunasta, Pispalan harjulle ja lähipubiin unohtamatta tietenkään harjoitussaleja ja heidän kotejaan. Suomalaisuutta päätimme tuoda esille myös ihan kuvituskuvilla tamperelaisesta katumiljööstä.

Luova prosessi ryhmän kesken oli kuitenkin omasta mielestäni aika haastavaa. Kaikilla opiskelijoilla oli monta rautaa tulessa ja minun erityisesti oli oikein keskityttävä löytämään merkkejä siitä, että he olivat todella sitoutuneita dokumentin tekoon. Kouluni loppuisi vuoden 2009 lopulla ja halusin ehdottomasti saada dokumentin tehtyä.

Jälkeen päin ymmärsin, että rahoituksen hankinta ulkomaan keikkaa varten oli suurin ongelma muille, koska koulussa ei varsinaisesti opetettu tällaista vastuunottoa asioista. Myöhempi epämääräisyys johtui ehkä siitä, että muut kyllä miettivät asioita, ideoivat niitä ja tutkivat taustoja, mutta eivät tuoneet niitä esille sillä tavoin kuin olin itse ”aikuisena” työelämässä tottunut niitä tuomaan esille. Toisaalta kaiken annettiin soljua eteen päin luovan prosessin nimissä, jossa itse kukin toi aina jonkun uuden aspektin esille, oli se sitten äänen luova käyttö tai flamencon ihmeellinen rytmimailma, joka alkoi paljastua meille pikku hiljaa.

Jossain vaiheessa aloimme lyödä lukkoon asioita, vaikka käsikirjoitus oli vielä auki ja loppuun saattamatta. Olimme esitelleet dokumentti ideoitamme koululla lähinnä synopsisten muodossa ja saaneet tuotantoluvat. Hankimme projektiin myös kuvaajan.

Olin itse ollut halukas toimimaan yhtenä kuvaajana. Sitouduin tietämättäni järjestelyyn, minkä seurauksia en ymmärtänyt laisinkaan eli allekirjoitin sen, että uusi kuvaaja olisikin pääkuvaaja. Sen seurauksena menetin mahdollisuuteni vaikuttaa kuvasuunnitteluun, jota olin kuitenkin miettinyt jo dokumentin alusta asti. Koska uusi kuvaaja oli innokas saamaan pääkuvaajan työnäytteen, päätin itse jättäytyä kokonaan kuvaushommista.

Ymmärsin kyllä, että koulun vahvan fiktiokuvaamisen hengessä tämä pääkuvaajan ja kakkoskuvaajan roolitus ja keskinäinen suhde oli jo ennalta lukkoon lyöty. Jäin kyllä tämän pohjalta miettimään sitä, millaiseksi muodostuu ohjaajan ja kuvaajan suhde, jos kuvaajalla onkin liian vahva näkemys siitä, miten dokumentti kuvataan?

Alan Rosenthal (2002, 170-171) käsittelee ohjaajan ja kuvaajan suhdetta erittäin perinpohjaisesti ja pitää sitä tärkeimpänä työsuhteena koko elokuvan teon aikana. On tärkeää valita tarkkaan juuri oikean persoonan ja temperamentin omaaja kuvaaja. Pahimmillaan voi käydä niin, että kesken kuvausten paljastuu, että kuvaaja ei suostu ottamaan käskyjä vastaan. Sen sijaan he vaativat täyden oikeuden valita sen, mitä kuvataan ja miten kuvataan.

Hänen mielestään molempien kuuluu valita kuvia, mutta ohjaajalla on oltava aina ylin päätösvalta. Kuitenkin ohjaajan on samalla hyvä luoda sellainen avoimuuden ilmapiiri, jossa hän on avoin kaikille ehdotuksille, jotka voivat parantaa kohtauksien kuvaamista.

6.3 Kohden treatmenttia

Koska olin nyt aikalailta hyödytön itse kuvauksia ajatellen, ehdotin, että voisin vetää kaiken suunnittelun yhteen ja tehdä siitä treatment muotoisen käsikirjoituksen. Tämä vaikutti mielestäni hyvältä ajatukselta ja ei vähiten sen takia, että kuvauksien alkuun oli enää viikko.

Ryhmäprosessin seurauksena monet hienot ideat ikään kuin tuntuivat vain leijailevan edelleen ilmassa tai olivat jääneet jotenkin erillisten pikku lappujen vangeiksi ilman kokonaisnäkemystä. Lisäksi minua huolestutti se, että alkuperäinen ideamme äänen ja kuvan tasavertainen liitto oli jäänyt erilaisten äänimiksauskokeilujen varaan, mutta kukaan ei tuntunut kykenevän tehdä lopullista päätöstä siitä, miten se toteutettaisiin. Lisäksi minusta tuntui, että pääkuvaajan kuvaideat olivat niin vahvoja, että äänittäjälle kävisi juuri niin kuin perinteisissä kuvauksissa käy. Eli joutuisi sopeutumaan kuvan vaatimukseen ja olemaan toissijainen itse kuvaustilanteessa, jollen pystyisi todentamaan kirjallisessa muodossa sitä, miten tärkeä rooli äänellä tässä dokumentissa on.

Loppujen lopuksi kyseessä oli aiheen rajaamisprosessi. *Alan Rosenthal* (2002, 57-58) varoittaa siitä, että kaikkein rationaalisimminkin ajatteleva dokumentaristi saattaa yrittää tunkea liikaa yhteen elokuvaan. Sen katastrofaalinen seuraus on yleensä lopputuloksena heikko ja huono elokuva.

Kirjoitin seitsemän sivuisen treatmentin, jolla pyrin antamaan tarinanmuotoisen kuvan siitä, miltä lopullinen dokumentti näyttäisi. Näin tarkan treatmentin kirjoittaminen dokumenttiin on yleensä aika hassua, koska se kuitenkin muuttuu huomattavan paljon jo kuvausvaiheessa ja viimeistään leikkaajan käsissä. *Sheila Curran Bernard* (2007, 153) kirjoittaa treatmentin merkityksestä seuraavasti:

Treatment on yksi tapa määritellä elokuvan tarinan kulku –ei välttämättä lopullista, mutta ainakin hyvä, toimiva malli siihenpaperilla, niin että jos mitään ihanaa tai odottamatonta ei tapahdu lokaatiossa, joka tietysti tekisi elokuvastasi tuhat kertaa paremman, niin ainakin päädyt tekemään toimivan elokuvan.

Pidin kuitenkin edellä mainittujen perustelujen varassa treatmentin kirjoitusta tärkeänä. Tein sen lopullisesti, kun ensimmäiset varsinaiset studiohaastattelut oli kuvattu kaikista kolmesta päähenkilöstä. Näin sain nauhoilta mukaan heidän tarkkoja kommenttejaan, tarinoitaan ja jopa laulunpätkiä, joiden uloskirjoittaminen antoi dokumentille jo huomattavaa ryhtiä.

Lisäksi kirjoitin treatmenttiin henkilökuvausta ja erityisesti päähenkilöiden motivaatiota flamencon suhteen, sitä mitä se antaa heille ja miten se ilmenee heidän elämässään, sen pohjalta mitä he olivat meille paljastaneet tapaamisissamme. Laitoin siihen erilaisia äänisiirtymiä, mistä olimme puhuneet, ja erityisesti tapoja ja paikkoja toteuttaa ympäristön rytmien sekoittamisen flamencon rytmeihin. Lisäksi suunnittelin siihen punaisen langan sen mukaan, että dokumentin alussa esiin tuleva flamenco on tunnelmaltaan synkkää ja yksinäistä ja loppua kohden se muuttuu iloisemmaksi ja enemmän yhteisölliseksi kokemukseksi. Tästäkin olimme puhuneet aiemmin.

Mielestäni se oli myös hyvä idea, että päähenkilöt esiteltiin ensimmäisessä jaksossa omina itsenään ja toisessa jaksossa enemmänkin osana yhteisöä, missä he toteuttavat flamencokutsumustaan. Lisäksi olimme aiemmin jo päättäneet, että dokumentti alkaa ja loppuu erittäin taiteellisesti kuvatulla flamencoesityksellä. Tähän saatiin yksi rulla filmiä ja äänien puolista se päätettiin tehdä surround -ääninä. Esitys päätettiin toteuttaa Telakan näyttämöllä ja sitä päätettiin treenata läpi jo ennen varsinaista kuvauspäivää, kunhan tanssija, kitaristi ja cajonisti saisivat sen luotua.

Oman haasteensa tulevaan Telakan kuvauksiin tuo filmin vähyys suhteessa siihen, että ääni piti saada kerralla purkkiin. Flamencossa kun jokainen esityskerta voi tuoda jotain vähän lisää, siinä kun ei varsinaisia biisejä ole. Me taas emme voi laskea sen varaan, että leikkaajamme saa liikkeet sovitettua rytmeihin, jos niitä pitää yhtään soveltaa. Flamencon rytmimaailma kun on yleensä 12-tahtinen ja erittäin tarkka.

Kävimme itse kukin vuorollaan osallistumassa cajon -rytmitunneille ja seuraamassa tanssitunteja. Kuuntelimme musiikkia ja luimme flamencokirjoja. Ymmärsimme sen, että edessä on erittäin haastava leikkausrupeama rytmien paikalleen sijoittamisen suhteen. Leikkaaja ja äänisuunnittelija tekevät tiukkaa yhteistyötä ja lisäapua saamme ainakin kitaristilta.

Kaiken kaikkiaan olin tyytyväinen siihen, mitä pystyin oppimaan prosessissa vaikka itse kuvaukset eivät tarjonnetkaan minulle haluamaani lisämahdollisuutta

kokeilla luovaa kuvasuunnittelua. Jään suunnittelemaan seuraavaa luovaa dokumenttia paljon viisaampana. Lopullinen versio *Duendesta* valmistuu vasta keväällä 2010, joten en voi esitellä sitä osana tätä tutkintotyötä.

7. MITÄ VOISI TEHDÄ TOISIN?

Mielestäni dokumentin teon haasteellisin osuus ovat ihmissuhteet. Kuten aiemmin todettiin, paljolti niiden onnistumisesta seuraa myös se, onnistuuko koko dokumentti.

Olen miettinyt josko yhteisöllisen teatterin draamamenetelmistä olisi apua dokumentin teon eri vaiheissa. Niillä voitaisiin ensinnäkin tutustua aiheeseen ja saada siitä mahdollisimman paljon irti; esimerkiksi tietyn asuinalueen probleemoihin ja sen asukkaisiin. Lisäksi niillä voitaisiin syventää kuvattavien ja ohjaajan ja muun henkilökunnan välejä ja auttaa heitä kaikkia tekemään parhaansa. Lisäksi niillä voitaisiin asettaa dokumentti johonkin selkeään kontekstiin, selvittää mikä merkitys dokumentilla on yhteisölle, missä sitä kuvataan. *Teatteriosuuskunta ILMI Ö* (luettu 23.10.2009) kuvaa yhteisöteatteri menetelmää seuraavasti:

Yhteisöteatteri on yleisnimike erilaisille draamallisille työmuodoille, joiden kautta pyritään käsittelemään tietyn yhteisön tai ryhmän teemoja, kysymyksiä tai ongelmia. Draamaa voidaan käyttää vahvistamaan yhteisön ja sen jäsenten tunnetta itsestään ryhmänä ja yksilöinä sekä antamaan heille valmiuksia jäsentää ryhmää ympäröivää maailmaa. Työskentelyn ytimeksi otetaan usein ryhmän omat pienet arkiset tarinat ja kokemukset.

Näistä draamamenetelmistä *Katri Mehto* kertoo (2008, 40)

- Tarinateatteri; perustuu kertojien tuottamaan materiaaliin. Tavoitteena on auttaa kertojaa ymmärtämään kokemaansa näyttämöllisen reflektoinnin ja ohjaajan kysymysten avulla. Perustuu improvisointiin.
- Forumteatteri; ratkaistaan yhdessä yhteisön ongelmia sen avulla. Tuotetut ajatukset ja teoriat tulee yhteiselle areenalle käsiteltäväksi, perustelluiksi ja koeteltaviksi.

Osallistavaa dokumenttia tekevät ohjaajat ovat varmaan näiden kanssa jo tuttuja, mutta miksei näitä voisi muutkin dokumentaristit opiskella laajentaakseen työtapojaan.

8. YHTEENVETO

Dokumentin matkassa kulkeminen tarkoittaa sitä, että suostuu myöntämään sen, että dokumentti itse on myös elävä olento ja siksi sen kanssa on suostuttava myös jatkuvaan luovaan vuoropuheluun. Dokumentin teko on kaiken ennakkosuunnittelun ja huolellisen tutkimustyön jälkeenkin ennalta määrittelemätön matka kuljettavaksi.

Niin paljon kuin haluaisin oppia dokumentin teosta erilaisia dokumentteja katselemalla ja oppaita lukemalla, on minun myönnettävä jo näiden kahden opiskeluvuoden jälkeen, että kaikki oleellinen on opittava kantapäähän kautta.

Tärkein ominaisuus dokumentaristille on todellakin itsetuntemus ja sen määrä kasvaa myös jokaisen dokumentin teon myötä. Dokumentti on matka itseen samalla kun matka maailmaan.

Kuljin tämän matkan tutkimalla parempien vuorovaikutustaitojen opettelemisen merkitystä lastensuojelutyölle. Yritin saada kuvattua sen, miten kovasti lastensuojelutyöntekijät yrittävät muuttua, jotta voisivat kuunnella paremmin asiakkaitaan.

Tutkin myös flamencoä itseilmaisun muotona. Ja erityisesti suomalaisena taidemuotona. Yritin tavoitella ideaa, miten luovasti äänimaailmaa sekoittamalla voi ilmaista näitä flamencotaiteilijoiden sisäisiä motiiveja.

Ensimmäinen tavoitteen myötä opin sen, että vaikeita aiheita lähestyessä on syytä varata dokumentin tekoon kolminkertaisesti aikaa ja resursseja kärsivällisyyden ohella. Vaikeat aiheet eivät antaudu vuoropuheluun kovin helposti. Päädyin pinnalliseen tutustumiseen. Suurimman oppini tuleviin haasteisiin sain siitä, että tein kaiken itse kuvaamisesta leikkaamiseen.

Toisen tavoitteen korkealentoisuuden myötä jouduin tutustumaan tarkemmin omiin ryhmätyötaitoihini, koska aiheen monimuotoinen lähestyminen vaati juuri oikeanlaisen ryhmän ja toisia kunnioittavan työskentelyilmapiirin. Annoin oman osaamisen lähinnä ideoinnin ja käsikirjoittamisen muodossa ja jäin odottamaan dokumentin lopullista onnistumista, kun kuvausryhmä ja leikkaaja saavat työnsä päätökseen.

LÄHTEET

Bernard, S.C. 2007. *Documentary Storytelling: making stronger and more dramatic nonfiction films*. 2.painos. Britain: Elsevier Inc.

Mehto, K. 2008. *Draamamenetelmät ja tieto: Teatterin ja teknologian kohtaamisia* 1.painos. Helsinki: Helsingin Ammattikorkeakoulu Stadia.

Rosenthal, A. 2002. *Writing, directing, and producing documentary films and videos*. 3.painos. USA: Southern Illinois University press.

Saksala, E. 2008. *Asiaa ruudussa: TV-dokumentin anatomia*. 1.painos. Helsinki: LIKE.

Savanna, H. 2009. *Non Violent Communication*. Saatavilla www-muodossa: <http://www.savannaconnexions.fi> (Luettu 23.10.2009)

Teatteriosuuskunta ILMIO. 2009. *Yhteisöteatteri*. Saatavilla www-muodossa: <http://www.teatteri-ilmio.com> (Luettu 23.10.2009)

Tobias, M. 1997. *The search for "reality": The art of documentary making*. 1.painos. California: Michael Wiese Productions.

LIITTEET

Liitteenä on

Kehitystehtävä: suunnitteluvaiheen ajatuskartta

Duende: vaiheen 1 synopsis

Duende: vaiheen 2 treatment

Yhteensä 9 sivua.

SYNOPSIS

DOKUMENTTI: *Flamenco Jerez de la Fronterassa, Andaluciassa*
 LOPPUTYÖ: *Seija Hirstiö (kuvaus, käsikirjoitus), Hanna-Mari Suutari*
(äänisuunnittelu), Helena Yli-Kyyry (leikkaus), Petri Uusitalo (tuottaja)
 AIKATAULU: esityöt huhtikuu-elokuu 2009, kuvaus syyskuu-lokakuu, 2009,
 jälkityöt syksy 2009, valmis joulukuu, 2009
 FORMAATTI: video

TYÖNIMI: FLAMENCO – SYVÄLLÄ JUURISSA, JATKUVASSA MUUTOKSESSA

Flamencon historia on monikulttuurinen sekoitus; siinä on vaikutteita 500 vuoden ajalta mm. Intiasta, lähi-idästä ja Egyptistä kunnes se noin 200 vuotta sitten nousi hämäriltä takapihoilta ja pubien katujuhlilta Espanjassa esiintymislavoille kahviloihin ja teattereihin. Jerez de La Fronteran kaupunki Andaluciassa on flamencon syvintä ydintä, missä flamencomustalaiset pitävät edelleen kiinni flamencon puhtaudesta. Flamenco on osa sukujen historiaa ja osa kaupunkilaisten ympärivuotista elämää lukuisine juhlineen.

Haluamme kuvata *Juan Romeroa* syyskuussa, vuoden tärkeimmän sadonkorjuu – juhlakauden aikana. Jerezin mustalaiskorttelit kuten Santiago ja Amena Viaja puhkeavat tanssiin, lauluun ja soittoon joka ilta 20.9 alkaen neljän viikon ajan. Juanin vasta edesmennyt serkku *La Paquera de Jerez* loi Buleares –nimisen flamencotyylin. Hän oli 17-vuotiaasta asti erittäin voimakas ja intohimoinen tanssija ja laulaja, joka vei vanhoilla päivillä flamenco Japaniin asti. Juanin kuuluisaa mustalaisflamencosukua edustaa myös dokumentissamme Juanin sisko.

Juan tekee päivätyötä sherrybodegassa ja sisko pitää kioskia. Muut ajat Juan soittaa käsiä ja sisko tanssii. Juan on oppaamme Jerezissä. Hän on luvannut viedä meidät erityisiin tilanteisiin juhlakaudella, missä sekä harrastelija- että ammattilaisuusikot luovat musiikkia, esitellä meidät perheelleen ja kertoa historiaa. Meitä kiinnostaa flamencon elämänvoima, sen musiikillinen taituruus ja mustalaisten elävän kulttuurin ylläpitäminen yhdessä Euroopan köyhimmistä alueista, Andaluciassa. Myös mahdollisuuksien mukaan Juanin ja hänen ystäviensä arki, se mitä kaikkea flamenco siihen tuo.

Haluamme tehdä tästä kuvan ja musiikin ja laulun fuusion, luovan dokumentin, joka välittää flamencon ilon sen katsojille. Haluamme myös tuoda esille flamencon kiehtovaa historiaa Jereziin perustetun Centro de Flamencon arkistojen avulla.

TREATMENT

DUENDE (=tonttu, maahinen, flamencon henki, henkilökohtaiseen kokemukseen perustuva)
– ***Mitä flamenco on enemmän kuin tekniikka?***

ALKU: *Intro flamenco*

Me näemme ja kuulemme flamencokitaran soittoa, rytmikkäitä taputuksia, cajon-rytmilaatikon paukutusta, valittavaa laulua ja lopulta tanssijan taitavasti liikkuvia käsiä ja puulattiaan koputtavia tanssikenkiä. Näillä instrumenteilla meille vielä kolme tuntemattomaksi jäävää flamencotaiteilijaa ilmaisevat ***soleáa***, tuota yksinäisyydestä, intiimistä kivusta, rakkaudesta ja kuolemasta kertovaa, mutta myös lohduttavaa flamencon tyyliä. He tekevät sen antaumuksella ja erittäin taitavasti.

SEQUENCE 1: *Valmistautuminen eli tarinoita vapautumisesta omassa itsessään*

Flamencotanssija, koreografi ja tanssinopettaja ***Sinikka Vainion*** Pispalan keittiössä pihisee ekspressopannu. Hän sytyttää tulen hellaan ja hakee aamulehden. Hän rakastaa pitkiä aamuja.

Joutsenlammen tanssija valmistautuu olemalla joutsen aamusta asti...

Minä olen tavallinen maalaistyttö, mutta minä elän musiikkia ja siksi olen tanssija. Se on koko kehossa...Saan pistää siihen kaiken; tuskan, ilon, kiukun, sydänsurut, rakastumisen....

Flamenco merkitsee hänelle ennen kaikkea vapautta, olla estoton suomalainen. Hän haluaa riehua olohuoneessa, jos radiosta tulee hyvä biisi...

Kirveen tasainen rytmi kuuluu pihalta, kun Sinikka hakkaa puita.

...Rakastuin flamencoan, koska se on niin syvä...klassisessa musiikissa en saa särmää, flamencossa pelkästä rytmistä lähtee meneen...

Puun hakkuun rytmiin sekoittuu palmakset eli käsitaputukset. Sinikka kohentaa tulta. Hän tykkää tuijottaa tuleen, koska se synnyttää rytmejä koreografioihin. Hän kokeilee

askelia olohuoneen lattialla villasukat jalassa, taputtaa ja tekee muistiinpanoja tunteja varten. Askeliin lisätään flamencokädet. Näin on syntynyt parhaat jutut. Taputuksiin alkaa kuulua lisänä flamencokitaran soittoa...

Toni Jokiniitty on virtuoosimaisesti soittava flamencokitaristi ja taitava säveltäjä. Hän on flamencotaiteilija ja ammattimuusikko. Hän harjoittelee seuraavaa keikkaa varten kotonaan. ***Indi-koira*** tulee kuuntelemaan ja Toni heittä sille juttua espanjaksi...Tonin kaksiossa Peltolammilla on paljon instrumentteja ja kotistudio. Espanjankielisiä kirjoja muistuttamassa Espanjassa asutusta ajasta. Tonille on tärkeää flamencon monipuolisuus.

Flamencossa on paljon opittavaa; laulun, tanssin säestys, soolosoitto, flamencossa on monia eri tyylilajeja ja rytmejä...flamenco on pystyy sulauttaan eri soittimia; mm. cajon, huuliharppu, sähkökitara...siinä ei ole rajoituksia; kitara ollut valtasoitin, pianollakin sitä voi soittaa...

Toni treenaa myös flamencolaulua espanjaksi. Laulu on tullut vasta viime vuosina Suomeen.

Ennen sitä ei voinut tehdä...Toni haluaa kertoa myös miksi hän laulaa....

Syvä flamencolaulu ja soitto jää soimaan ja siirrytään luonnon hiljaisuuteen. Luonto on tärkeä sekä Tonille että Sinikalle.

Sinikalle hiljaisuuden ja rytmin säännöllinen vaihtelu on oleellista. Hän istuskelee mielellään Pispalan harjun korkeimmalla kohdalla, ihan vain maisemaa katsellen ja kuunnellen, yksinään.

Mökki on minulle tärkeä turvapaikka...luonto on minulle kaveri...kun sataa lunta, käperryn peiton sisään terassille kuuntelemaan lumisadetta...siinäkin on rytmi...on tärkeää olla nöyrä ja avoin ihmisenä...vaikka ulkona myrskyäisi, voin ottaa sen vastaan kiitollisena ja tulla osaksi sitä...

Sinikasta on vapauttavaa pyöräillä vauhdilla rinnettä alas ja päästyään alikulkutunneliin, hän huutaa täysillä ”Ai!”, flamencon tuskahuudon.

Kun mulla on ollut elämässä rankkoja juttuja niin olen voinut lähteä yöllä salille tanssimaan tuskaani ulos...se helpottaa

Huuto sekoittuu erilaisiin lintujen raakunoihin...naakkoihin, joutseniin...

Toni kävelee luonnon Peltolammilla espanjalaisen koiransa kanssa. Tonin yksi harrastus on lintujen seuraaminen.

Nautin, että saan tehdä tätä työkseni ja minulla on tämän lisäksi vapaa-aikaa. Jos tekisin tätä harrastuksena, soittaisin vapaa-aikana....Ois kiva, jos oppis suhtautuun elämään rennommin...ilmapiiri Suomessa voisi olla vähän vapaampi...Espanjassa on tärkeempi, että on hyvä olla, elämä ei ole pelkkää suorittamista....kun kuljen täällä espanjalaisten kaverien kanssa, tapahtuu väistämättä konflikteja...

Sequiriyas, syvä, dramaattinen ja tuskaa ilmaiseva flamencon tyyllilaji soi flamenkokitarassa...

Toni soittaa studiossa sequiriyasta ja sen tahtiin näemme suomalaisuutta **tamperelaisilla kaduilla**; autionpuoleisia, tuulisia, niissä muutamia yksinäisiä ja ahdistuneita ihmisiä, jotka kommunikoivat epäsuorasti, mutta myös ihmisiä, jotka näkyy intiimissä tunnelmavalossa pubien sisällä...

Aution kadun liikennevalojen ja yksinäisen alikulkutunnelin yli pyyhältävän junan rytmiin alkaa kuulua taputuksia...joihin tulee lisää uusia taputuksia....

Sinikka ajaa autoa, jos sataa ja komppaa tuulilasien pyyhkimien väliin....Hän seisoo kadulla tehtaan vieressä ja taputtaa **buleriasta**, vähän iloisempaa flamencoä tehtaan synnyttämään rytmiin ja aloittaa hetkeksi suomalaisen humoristisen flamencolaulun samaan tahtiin...

Sinikka istuu studiossa haastateltavana ja kertoo eläväisesti kuinka flamenconsa ilmaistaan kuitenkin vakaviakin tunteita humoristisella tavalla:

Herkkyys on tärkeää! Flamencon rakkauslaulut saattavat ensin tuntua oudolta; niissä voidaan laulaa, että rakkaani on kuin korkkiruuvi tai rakastan häntä, koska hänen t-paidastaan puuttuu takaosa...hmmm...sen korkkiruuvien voi tulkita niin, että hänet saa auki niin kuin viinipullon tai että hän on kaunis muodoltaan...pitää mennä juttuun sisälle, jotta ymmärtää...jos mulle sanottais noin voisin ottaa sen kohteliaisuutena...

Toni istuu kitara sylissään studiolla vakavan oloisena ja kertoo lisää flamencon erikoisesta ilmaisukielestä...

Rakkaus on yleisin tema flamenconsa. Kuolemasta on paljon sanotuksia.

Taranta on flamencon tyyli Andalucian itärannikolta, joka kertoo lähinnä kaivosonnettomuuksista...pikkupojalta lähtivät kynnet sormista, kun hän yritti kaivaa isäänsä esiin...molemmat kädet menivät poikki poraonnettomuudessa...aika synkkää.

Tonin soittaa hetken tarantaa, jonka tahdissa palaamme Tampereen kaduille...

Katse osuu suomalaisiin suruihin iltapäivälehtien lööpeissä, rakastuneisiin nuoriin pareihin keskustorilla, kuolemaa lähestyviin rollaattorivanhuksiin... Kadulla kulkee määrätietoiset askeleet ja kuuluu ääni, joka laskee rytmejä askeleista...siihen alkaa sekoittua cajonin, flamencon rytmilaatikon paukutuksen ääni...

Elina Pesonen harrastaa flamencoä soittamalla ja opettamalla cajonin eli rytmilaatikon soittoa. Hän käy normaalissa päivätyössä. Flamencossa cajon on lähinnä säestyssoitin. Se on tullutkin siihen varsin myöhään etelä-Amerikasta. Elina soittaa studiossa. Elinalle rytmi on sinänsä kaikki, koko elämä ja yhteisöllisyys tärkeintä flamencossa.

..se vaan tuli, että voisin kokeilla tuota...mitään en tiennyt flamencosta, mikähän laatikko lie, mutta kyllä se siitä ottautui....palot oli vaikeita aluksi...bulerias rytmi oli, että miten tuo voi mennä...olin nelitahtiseen musiikkiin tottunut...mutta eri progiksissa pikku hiljaa tottui...

Elina demoaa studiossa cajonin soittoa eri rytmeillä...joillain rytmeillä siirrytään Tonin kotiin..

Toni silittää kotona esiintymisasuaan. Hän alkaa tehdä demoa/käydä läpi tehtyä demoa kotistudiossaan. Hänelle ammattimaisuus on sitä, että pystyy säveltään vaikka ei ole inspistä.

On huonoja ja hyviä päiviä; tanssija haluaa helmeilevää musiikkia ja ei voi jäädä odottaan inspistä, pitää vaan väkisin keksiä...idea voi tulla muustakin musiikista, melodian pätkä alkaa elään omaa elämää ja voi tulla osaksi mun musiikkia...

Toni demoaa äskeistä ja soittaa studionahurilta/tietokoneelta jonkin tekemänsä omalaatuisen sävellyksen...Toni on tunnettu siitä, että hän maustaa sävellyksiään eri kulttuureista tulevilla mausteilla...

Tonin musiikkiin alkaa tulla mukaan suomalaisia mausteita joko peltisten saunaämpäreiden rytmisestä paukuttamisesta tai veden sihisemisestä puusaunan saunakiukaalle...

Elina lämmittää Rajaportin saunaa Pispalassa. Tuli palaa kiukaassa. Elina on fuusio ihmisiä... hänen mielestään ei ole yhtä oikeaa musiikkityyliä....

Suomalainen ja espanjalainen kansanperinne sopii hyvin yhteen...suomalainen rytmiiikka muutetaan flamenorytmiiikaksi...nelijakoinen kansanlaulu kääntyy yllättävän hyvin kaksitoistajakoiseksi buleriaaksi...se kääntyy mukavasti...siitä tulee uutta syvyyttä molempiin...

Elina demonstroi laululla ja cajonia/käsiä/lauteita ymv apuna käyttäen kuinka edellinen tapahtuu...ja sauna lämpää...

Tykkään tästä ajatuksesta, että ei ole yhtä oikeaa tyyliä...eri asioiden sulauttaminen tuo eri perspektiivejä siihen...siihen vähäänkin, mitä tiedän flamencosta ja suomalaisesta kansanperinteestä...

Sinikka kävelee yksin Pyhäjärven rannalla ja katselee ja kuuntelee kun lokkeja lentelee ja vesi liikkuu järvässä.

Hän kertoo kiintymyksestään Lokki Joonatan kirjaan ja sen vapaussanomaa....Siinä sanotaan, että teidän koko ruumiinne, siiven kärjestä toiseen, ei ole muuta kuin ajatusten muokkaamaa, murtakaa ajatusten kahleet, niin olette vapaat...Sekin on tärkeä kohta, kun sanotaan, että haluan vain tietää, mitä voin ilmassa tehdä!

Sinikan vapaa kävely ja haaveilu muuttuu flamencotanssiksi, missä hän edistyneiden oppilaiden kanssa tanssii iloista espanjalaista kansantanssia **sevillanasta viuhkoilla** omalla tanssisalillaan Hämeenpuistossa.

SEQUENCE 2: Kohden todellista itseä eli tarinoita olemisesta osana yhteisöä, omana itsenään

Sinikka haluaa, että hänen tunneilleen jokainen voi tulla sellaisena kuin on. Hän opettaa perustekniikat ja sitten jokainen tanssii flamenco omalla persoonallaan. Tanssin ilo! Tanssi kuuluu kaikille! ovat Sinikan johtoajatuksia...

Sinikka kulkee edistyneiden tunnilla oppilaiden välissä, taputtaa tahtia ja katselee tarkasti kuinka kädet liikkuvat ja askeleet muistetaan....toistakymmentä erikokoista naista ja yksi mies tanssivat **soleáa**...yhtäkkiä keskittyneisyyden katkaisee Sinikan humoristinen kommentti ja puheensorina katkaisee hetkeksi opiskelun. Tunnilla on rento ja vapautunut tunnelma. Kysyä voi ja osaamista ei tarvitse hävetä, vaikka Sinikka tulee hetkeksi viereen näyttämään.

Sinikka tanssii välillä edessä opettaen uutta sarjaan ja välillä koputtaa tahtia kepillä. Kepin koputus tihenee ja punaiset tanssikengät yrittävät pysyä mukana suomalaisille vaikeassa 12-tahtisessa rytmissä. Koputuksen meneminen oikein tarkistetaan nostamalla hameen helmat ylös ja Sinikka saattaa jopa kyykistyä nenä kiinni oppilaan tanssikenkiin laskemaan rytmiä....

Sinikan puhe nousee tanssisalin äänien päälle tanssijoiden jäädessä harjoittelemaan kuvaan...Duende? Ihmisestä näkee sen, se on levollinen karisma. Ei tarkoita sitä, että ihminen on flamenco...siinä on vaan avoin, herkkä, rehellinen ihminen...tanssi näkyy myös ilmeissä, millä en tarkoita, että pitää ottaa flamencoilmeitä, vaan ilmeissä näkyy se ollaanko avoimia...me suomalaiset ollaan avoimia ja rehellisiä ihmisiä...

Tanssi jatkuu... koputtavasta kepeistä siirrytään ekstralähikuvan kautta Tammelan torille/kauppahalliin ilmeikkäiden pappojen ja mummujen kahvikeskusteluihin...koputtava ääni vaihtuu nostattavaan cajonrytmiin...kaupunkikuvissa näkyy enemmän liikettä, kommunikointia, ihmisiä työssä, osana yhteisöä...korkeakorkoiset saappaat kävelevät Siperian alikulkutunnelissa ja rytmi korvaa cajonin, siirtyy ääneen, joka laskee rytmiä...

Elina ja pieni ryhmä cajon soittajia istuvat puoliympyrässä Etapin tanssitilassa...Elina laskee rytmiä muille cajonin oppituntia varten...Muut toistavat jo varsin tottuneesti vaikeitakin rytmejä. Elina löytää rytmejä kaikkialta...rock-musiikistakin sitä saattaa bongata...kerrankin Happoradion Rötösrock coverissa oli hauska rytmi, mikä toistuu...otti sen osaksi cajon-kurssia, mistä flamencopedagogi sanoi, että tuo ei ole kyllä ihan flamenco...

En kuuntele flamenco kotona...yritän ottaa kaikkialta matskuu...persoonakin on sellainen että ryppyotsaiseen juttuun ei ole halua...on hauska leikkiä sillä, että on mukana vaikka rock-elementtejä...en ole puristi missään nimessä, olen silmät auki kulkija...niistä lähtökohdista mistä olen, teen minunlaistani flamenco...

Cajonin rytmeistä siirrytään kitaraan rytmiä koputtaviin sormiin...

Toni pitää omaa pienimuotoista flamencokonserttia Alanya –pubissa Satakunnankadulla. Yleisö reagoi erilaisilla tavoilla hänen soittoonsa. Espanjalaiset/asiaa tuntevat ystävät osaavat huutaa *Olé!* oikeaan kohtaan. Tonille soittamisessa on myös tärkeää kontakti, jonka hän saa yleisöön. Toni on luonnostaan vähän ujo, mutta esiintyessä hänestä tulee avoimempi....

Olen kokenut hyviä hetkiä, hyviä filiksiä, tuntenut, että kitara soittaa itseänsä...jos se on duendea, niin kyllä sitten oon kokenut duenden...mutta mitä enemmän tätä tekee työkseen sitä enemmän homma maallistuu, eikä ajattele sitä niin mystisenä enää...

Tonin kitara soittaa jo iloisempia flamencorytmejä, **alegriasta** ja **tangosta**. Olé –huudot siirtyvät Sinikalle, kun hän tanssii salillaan...

Sinikka tanssii yksin. Hän harjoittelee Aila Meriluodon runoa ”Flamenco” omaan runon, tanssin ja kitaran iltaan. Opettamisen ohella hän on koreografi ja tekee esiintyvän ryhmän kanssa kokeellisia flamencoteoksia...Sinikka tanssii aina itselleen..

Unelmia? Jos vaan saan tehdä sitä mitä teen! Mie oon onnellinen! Oon tosi onnellinen.

Toni istuu kitaran kanssa ja kertoo

että suurin haave on, että kehittyisi samaa tahtia...aina, kun tulee enemmän keikkoja ja yhteistyökumppaneita olen tyytyväinen, vaikka vähän, mutta tasaista tahtia....

LOPPU: kohden ”Fin de Fiestaa”

Sinikka, Toni ja Elina improvisoivat yhdessä...elokuvan alkukohtauksen dramaattiset tunnelmat palaavat...espanjalainen laulu, taitava kitara ja voimakas cajon säestävät juhlallisesti pukeutunutta tanssijaa...rytmi kiihtyy...loppuhuipennuksen flamencoesitykselle tekee aina iloiseen ja nopeaan ***bulearias*** tyyliin lopettaminen...tanssija astuu sivulle ja alkaa laulaa; tällä kertaa suomeksi ja laulua: ”Miksi minä tummana synnyin”, kitaristi alkaa paukuttaa tahtia ja cajonisti tanssimaan...saattaapa kitaristikin yhtyä tanssiin...lopussa hauskanpitoa ja hassuttelua!

Flamenco on kaikki elämän sävyt.

